

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ДІТЕЙ В УМОВАХ ШКІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Кронгауз В. О.

*Комунальний заклад «Харківська спеціалізована школа
II-III ступенів №3 Харківської міської ради Харківської області»*

Становлення української нації в умовах сьогодення набуває принципово нового значення. Це пов'язується із низкою істотних ознак, характерних для сучасної громади: зміна світобачення, амбіційність та прагматизм, відбувається закладання умов до євроінтеграції спираючись на європейські цінності тощо. За таких умов важливого значення набуває формування соціальних, громадянських, товариських компетентностей серед підростаючого покоління (знанняєвий, діяльнісний та ціннісний компоненти). Переважно це відбувається у стінах школи [2, с. 28].

Сучасна українська школа поетапно відходить від опосередкованого принципу побудови навчально-виховного процесу, де домінуючим фактором є репродукція отриманої від учителя інформації до конкретно-мотиваційного: зміст програми є наближеним до реального життя дитини, а отже отримані практичні знання учень має змогу застосовувати у повсякденні.

Натомість ще більше відповідальності отримує вчитель, який, із одного боку отримує можливість добирати ефективні, на його думку, форми та методи роботи, намагаючись зацікавити, мотивувати дитину до вивчення матеріалу та відстоювання своєї позиції, а з іншого боку – необхідно враховувати психоемоційні, пізнавальні можливості кожної дитини, що досить важко через брак часу на уроці [3, с. 5].

Неабиякого значення набуває проблема формування громадянської компетентності серед учнів, що охоплює широкий спектр питань, серед яких варто зупинитися на: формуванні активного патріотизму (який передбачає реальні кроки на користь громади, держави); повагу до людської гідності та прав людини; знання та критичне розуміння світу: політики, права, прав людини, культури, релігії, ЗМІ, історії; гендерна освіта та ін.

Проблемі гендерної освіти на сьогодні присвячується чимала увага науковців та практиків адже це складова особистісно-орієнтованого підходу до навчання та виховання особистості. Перевага подібного підходу полягає у наданні учневі можливості власного розвитку незалежно від раси, статі, матеріального статку тощо. У той же час багато людей припускають хибну думку, ототожнюючи поняття «гендер» виключно із жіночою статтю. За свідченням Л. Смоляр гендерна педагогіка – це педагогічна система, яка враховує волевиявлення двох соціальних статей – жінок та чоловіків – у громадянському суспільстві як рівних у можливостях і правах із урахуванням їх гендерних інтересів та потреб [2, с. 63].

Важливе місце у системі гендерних досліджень шкільного середовища посідає проблема гендерних стереотипів. На думку Н. Комих, їх варто розцінювати як суспільно-значущі утворення свідомості та поведінки людей, в яких продукує звичний образ їхнього ставлення до тієї чи іншої життєвої ситуації. Тобто, вони виступають стійкими оціночними уявленнями людей один про одного та формуються під час спільної комунікації[2, с. 71].

Моделюючи умови формування гендерного стереотипу в межах навчального закладу ми маємо можливість констатувати наступне:

- Під час навчально-виховного процесу відбувається фемінізація вітчизняної школи, оскільки відвідуючи уроки, діти переважно контактують із вчителями жіночої статі. Побутує думка про те, що педагогічна діяльність та виховання дітей переважно притаманні для жінок;
- У процесі навчальної діяльності порушується баланс прищеплення чоловічих та жіночих якостей. Неупереджено, вчителька виробляє власний стиль виховання, переважно жіночий: вказівки «сядь рівно», «слухай уважно», що позначається на успішності хлопців та дівчат;
- Оскільки у більшості випадків вчителі-предметники чоловічої статі викладають такі предмети як фізичне виховання, трудове навчання, Захист Вітчизни, історію та географію їх форми та методи навчально-виховної діяльності є досить відмінними від вчителів-предметників жіночої статі.

Переважно вони представлені уроками-лекціями (у старшій школі), обговореннями, іграми тощо [1, с. 4].

Спираючись на концепцію програми «Нова українська школа» варто наголосити на необхідності вчителя спонукати учнів засвоювати матеріал шляхом застосування якомога наближених до реальних умов життя методів та форм роботи. В тому числі це можна поєднувати із гендерним компонентом. Зокрема, педагоги-практики констатують необхідність спиратися на провідний тип мислення учнів, використовувати інтерактивні способи навчання, творчі проекти, елементи проблемного навчання.

Упродовж 2016/2017 навчального року нами було проведене дослідження, присвячене виявленню гендерних стереотипів серед учнів навчального закладу. Діапазон дослідження охопив учнів 5 – 9 класів та дав підстави визначити наступні результати:

- Оскільки у навчальному закладі відсутній розподіл учнів за гендерним принципом на уроках трудового навчання, діти разом виконують творчі роботи, пов'язані із вишиванням, виготовленням штучних квітів. Спільна праця об'єднує дітей, особливо при роботі у групах. Проте, відсутність гендерного поділу та вчителя чоловічої статі для хлопців обмежує рівень опанування ними техніки обробки дерева, навичок слюсарної праці тощо;

На уроках фізичного виховання у 6-х класах переважно хлопці захоплюються такими іграми як футбол, баскетбол, тоді як дівчата грають у піонербол, «вибивний» та ін. Це свідчить про гендерний поділ дітей за вподобаннями та їх обмеженість у спільній діяльності на уроках фізкультури. На уроках історії у 8-х класах найбільш цікавими для учнів виявилися теми: «Українське козацтво», «Національно-визвольна війна Богдана Хмельницького», «Європейське Відродження», «Гуманізм». Питання організації військових походів, тактик ведення бої зацікавили 61% хлопців, 18% дівчат, 21% – не зацікавлені; біографії найбільш відомих історичних персоналій – 47% хлопці, 50% дівчата, 3% – не зацікавлені; культурний та науковий розвиток – 31% хлопців, 51% дівчат, 18% – не зацікавлені; соціально-економічний розвиток земель – 46% хлопців, 47% дівчат, 7% не зацікавлені. Таким чином, спираючись на отримані дані ми доводимо, що інтерес до кожного із тем наявний як хлопцями, так і

дівчатами. Водночас, для хлопців переважно цікаві теми пов'язані із військовими діями, для дівчат – суспільно-економічний розвиток та культура. Інтереси дітей перетнулися на темах, присвячених вивченню біографій історичних діячів та соціально-економічного розвитку.

- Учні 9-х класів опановували впродовж навчального року 4 предмети із циклу суспільствознавчих дисциплін: «історія України», «всесвітня історія», «Харківщинознавство» та «Правознавство». Викладання забезпечували 3 вчителі, серед яких: 2 вчителі – жіночої статі (предмети «історія України», «Харківщинознавство», «Правознавство») та 1 вчитель чоловічої статі – предмет «всесвітня історія». Рівень засвоєння знань учнів залежав від педагогічного стилю вчителів, обраних ними форм та методів роботи. Рейтинги успішності виявилися не однаковими. Під час проведення анкетування учням були запропоновані наступні запитання: 1) чи впливає стать учителя на рівень засвоєння знань? 2) які форми та методи переважали на уроках у кожного з вчителів?

Під час обробки анкет вдалося встановити наступне: на запитання «чи впливає стать учителя на рівень засвоєння знань» 34% учнів дали позитивну відповідь, стверджуючи, що чоловік-історик створює більш насичений образ історичної епохи; 52% учнів дали негативну відповідь, зазначивши, що стать не впливає на успішність; 14% учнів утрималися, пояснюючи свій вибір виключно бажанням вчителя доступно та цікаво подавати матеріал.

Відповідаючи на друге запитання: «які форми та методи переважали на уроках у кожного з вчителів» ми визначили наступні результати: в процесі вивчення курсу «Харківщинознавство» переважали обговорення, бесіда, заслуховування повідомлень та перегляд презентацій; під час вивчення курсу «історія України» – опитування, розв'язування хронологічних задач, заповнення схем і таблиць; на уроках «всесвітньої історії» – дослідження біографій, робота у командах, вивчення документів, колективне обговорення, інсценування сюжетів; у ході вивчення курсу «Правознавство» – розв'язування правових задач, вивчення документів, опитування, заслуховування повідомлень, перегляд презентацій.

Таким чином, маємо підстави свідчити, що у ході вивчення суспільствознавчих предметів, вчителі-предметники використовували

власні педагогічні напрацювання, максимально залучаючи учнів до вивчення тем. Однак, серед форм та методів вчителів домінували наступні: на уроках історії України, Харківщинознавства та правознавства – заслуховування повідомлень, опитування, розв'язування задач, на уроках всесвітньої історії – інсценування сюжетів, обговорення.

Важливе місце у процесі реалізації гендерної освіти відводиться класному керівникові. На класних годинах вони проводять із учнями бесіди на теми «Гендер і стосунки між статями», «Рівний рівному», залучають дітей до колективної творчої роботи, обговорюють важливі питання із батьками під час батьківських зборів та у індивідуальному порядку.

Таким чином, тематика гендерних досліджень у сучасній Україні викликана трансформаційними процесами всередині самого суспільства, яке поетапно здійснює ціннісно-культурну, економіко-політичну переорієнтацію в напрямку європейських цінностей. Оскільки формування свідомості особистості починається з дитячих років, важливе місце в системі соціалізації та світоглядного сприйняття світу займає загальноосвітня школа, що тільки починає впроваджувати у власних стінах гендерні проекти у співпраці із низкою вузькоспеціалізованих структур. Вихідними аспектами гендерної освіти школяра-випускника має стати усвідомлення рівності чоловічої та жіночої статі, розвіювання сформованих раніше стереотипів, широкий кругозір. Лише за таких умов формуватиметься нова українська громада, яка надалі розвиватиме власну державу.

Література

1. Фуголь Н. Р. Досвід педагогів школи з питань впровадження гендерного підходу в навчально-виховний процес / Н. Р. Фуголь, І. М. Шабелян // с. Лозуватка: Лозуватська ЗШ І-ІІІ ступенів №1 імені Т.Г.Шевченка, 2015. – 21 с.
2. Гендерні студії: освітні перспективи (навч.-метод. матер.). – К.: ПЦ «Фоліант», 2003. – 80 с.
3. Кобелянська Л. С. Гендерна освіта в Україні: реалії та перспективи/ Л. С. Кобелянська // Проблеми освіти. – К.: НМЦ вищої освіти, 2003. – Вип.36. – С. 3–8.